

Antwoorden Oefenvragen

HAVO

Aardrijkskunde

Examenjaar 2025-2026

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. Wereld: samenhangen en verschillen in de wereld (domein B)	5
1.1 Mondiale spreidings- en relatiepatronen	5
1. Aardrijkskunde HAVO 2014, tijdvak 1, vraag 1	5
2. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 12	6
3. Aardrijkskunde HAVO 2015, tijdvak 2, vraag 8	7
4. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 3	8
1.2 Het proces van globalisering	9
5. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 13	9
6. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 1, vraag 7	10
7. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 2, vraag 4	11
8. Aardrijkskunde HAVO 2018, tijdvak 2, vraag 5	12
9. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 1, vraag 5	13
10. Aardrijkskunde HAVO 2018, tijdvak 1, vraag 1	14
11. Aardrijkskunde HAVO 2016, tijdvak 1, vraag 8	15
12. Aardrijkskunde HAVO 2018, tijdvak 2, vraag 1	16
2. Aarde: samenhangen en verschillen op aarde (domein C)	17
2.1 Natuurlijke verschijnselen aan het aardoppervlak en in de atmosfeer	17
13. Aardrijkskunde HAVO 2015, tijdvak 1, vraag 18	17
14. Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 2, vraag 12	18
15. Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 1, vraag 11	19
16. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 8	20
17. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 15	21
18. Aardrijkskunde HAVO 2017, tijdvak 1, vraag 9	22
19. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 13	23
2.2 Kenmerken van de landschapszones op aarde en de veranderingen hierin	24
20. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 1, vraag 12	24
21. Aardrijkskunde HAVO 2011, tijdvak 2, vraag 14	25
3. Ontwikkelingsland: gebiedskenmerken (domein D)	26
3.1 Sociaalgeografische en fysisch-geografische kenmerken van Brazilië	26

22.	Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 2, vraag 21	26
23.	Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 2, vraag 22	27
24.	Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 2, vraag 18	28
25.	Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 20	29
26.	Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 23	30
27.	Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 23	31
28.	Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 2, vraag 24	32
29.	Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 25	33
30.	Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 1, vraag 20	34
31.	Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 2, vraag 19	35
32.	Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 19	36
33.	Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 22	37
34.	Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 17	38
3.2	De sociaaleconomische positie van Brazilië in de regio en in de wereld	38
4.	Leefomgeving: nationale en regionale vraagstukken (domein E)	39
4.1	Overstromingen en wateroverlast in Nederland	39
35.	Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 33	39
36.	Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 2, vraag 30	40
37.	Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 30	41
38.	Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 2, vraag 26	42
39.	Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 31	43
40.	Aardrijkskunde HAVO 2017, tijdvak 1, vraag 28	44
41.	Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 2, vraag 25	45
42.	Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 32	46
43.	Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 30	47
44.	Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 2, vraag 32	48
45.	Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 1, vraag 29	49
4.2	Ruimtelijke en sociaaleconomische vraagstukken van stedelijke gebieden	50
46.	Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 33	50
47.	Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 1, vraag 32	51
48.	Aardrijkskunde HAVO 2013, tijdvak 2, vraag 29 en 30	52
5.	Vaardigheden (domein A)	53

5.1	Geografische benadering	53
49.	Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 4	53
50.	Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 11	54
51.	Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 8	55

1. Wereld: samenhangen en verschillen in de wereld

1.1 Mondiale spreidings- en relatiepatronen

1. Aardrijkskunde HAVO 2014, tijdvak 1, vraag 1

Oefenvraag examen 2014 tijdvak 1 – vraag 1

De Verenigde Naties hebben in 2000 acht millenniumdoelen geformuleerd. Een van deze doelen is het terugbrengen van de armoede in de wereld. De Verenigde Naties gebruiken als maat voor armoede in een land het percentage van de inwoners dat minder dan \$ 1,25 per dag te besteden heeft. Volgens de Verenigde Naties leven wereldwijd nu nog anderhalf miljard mensen onder deze grens.

Geef een argument waarom het percentage inwoners dat minder dan \$ 1,25 per dag te besteden heeft een betere indicator is voor de armoede in een land dan het bnp per inwoner.

Maximumscore 1 punt

Een juist argument is:

Het percentage inwoners dat minder dan \$ 1,25 per dag te besteden heeft geeft aan welk deel van de bevolking in extreme armoede leeft, terwijl het bnp per inwoner slechts een gemiddelde geeft.

2. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 12

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 12

Bron 5: Chinese consumptie en productie

De wijnconsumptie in China neemt al lange tijd toe. Na de Verenigde Staten, Frankrijk, Italië en Duitsland is China de grootste wijnconsument ter wereld. Veel van deze wijnen worden nu nog geïmporteerd, maar het aandeel wijnen uit eigen land neemt toe. Door de aankoop van buitenlandse kennis produceert China betere en betaalbare wijnen die steeds vaker ook geëxporteerd worden.

In China is wijn nu nog vooral een chique cadeau. Tot een paar decennia geleden was dat in de Verenigde Staten en Noord-Europa eigenlijk net zo. De Chinees-Vietnamese zakenman Peter Kwok is ervan overtuigd dat China uiteindelijk een echt wijnland zal worden, net zoals Australië en Zuid-Afrika dat geworden zijn. Daarom investeert Kwok nu in Franse wijngebieden.

Gebruik bron 5.

Beredeneer met een voorbeeld uit bron 5 dat de oorspronkelijke centrum-periferieverhoudingen in de wereld aan het veranderen zijn.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Uit de redenering moet blijken dat

- bedrijven of investeerders (zoals Kwok) uit opkomende / (voormalige) semi-perifere landen (zoals China) tegenwoordig investeren in centrumlanden (zoals Frankrijk),
- terwijl het bij de oorspronkelijke centrum-periferieverhoudingen vooral (bedrijven uit) centrumlanden waren die investeerden in (semi-)perifere landen.

3. Aardrijkskunde HAVO 2015, tijdvak 2, vraag 8

Oefenvraag examen 2015 tijdvak 2 – vraag 8

Stelling: de bevolkingsdichtheid in stedelijke gebieden zal in semi-perifere landen de komende decennia toenemen. Geef een argument vóór en een argument tégen deze stelling.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Juiste argumenten voor de stelling zijn:

- Steeds meer plattelandsbewoners zullen voor werk naar de steden trekken en in de dichtbebouwde (krotten)wijken terecht komen.
- In de steden vindt door de (hoge) natuurlijke bevolkingsgroei verdichting plaats / neemt de bewoningsgraad in huizen toe.

Een juist argument tegen de stelling is:

- De rijkere middenklasse zal verhuizen / suburbaniseren (naar de ruimer opgezette wijken aan de randen van de steden).

4. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 3

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 3

Grenzen tussen macroregio's zijn door culturele diffusie steeds moeilijker te trekken. Culturele diffusie vindt onder andere plaats door migratie.

Geef

- twee andere oorzaken van culturele diffusie in de periode 1600 - 1950;
- de oorzaak die de laatste twintig jaar een belangrijke rol speelt bij culturele diffusie.

Maximumscore 3 punten

Het juiste antwoord is:

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn (2 punten):

- door kolonialisme
- door militaire veroveringen
- door handel(scontacten)

Opmerking

Per juiste oorzaak 1 scorepunt toekennen.

- Uit het antwoord moet blijken dat internet / social media de laatste twintig jaar een belangrijke rol speelt bij culturele diffusie.

1.2 Het proces van globalisering

5. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 13

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 13

China en veel andere druiven producerende landen zijn lid van een organisatie die toeziet op het nakomen van internationale handelsverdragen.

Geef

- de naam van deze organisatie;
- een reden waarom handel tussen landen kan bijdragen aan de internationale veiligheid.

Maximumscore 2 punten

Juiste redenen zijn:

- Wereldhandelsorganisatie / WTO
- Een voorbeeld van een juiste reden is: wanneer economieën van landen (sterk) afhankelijk van elkaar zijn, zullen er minder snel conflicten / oorlogen ontstaan.

6. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 1, vraag 7

Oefenvraag examen 2022 tijdvak 1 – vraag 7

Het internet draagt bij aan een toename van mondiale migratiestromen.
Geef hiervoor twee redenen.

Maximumscore 2 punten

Juiste redenen zijn:

- Door het internet is kennis over andere landen toegenomen / worden verschillen tussen landen zichtbaarder.
- Door het internet is informatie over (mogelijke) migratieroutes beter ontsloten.
- Door het internet is makkelijker contact te houden (met achterblijvers in het vertrekland).

7. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 2, vraag 4

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 2 – vraag 4

Bron 3: winkel met ontwerpstudio in Berlijn

Gebruik bron 3. Op de website van Nike en in Nike-winkels met een ontwerpstudio is het mogelijk om vanuit een basisonwerp je eigen sportschoenen te ontwerpen.

Beredeneer dat deze manier van schoenen ontwerpen een vorm van culturele globalisering is, maar ook een vorm van individualisering.

Maximumscore 2 punten

Een juiste redenering is:

- Het basisonwerp van (het logo van) Nike is een uiting van de Amerikaanse kledingstijl / een Amerikaans symbool / een teken van amerikanisering, maar door de individuele (kleur)keuzes kan de ontwerper uiting geven aan een stijl die past bij de eigen identiteit / wensen.

8. Aardrijkskunde HAVO 2018, tijdvak 2, vraag 5

Oefenvraag examen 2018 tijdvak 2 – vraag 5

Wereldwijd worden zo'n 7.000 verschillende talen gesproken. De taal die op mondiale schaal als lingua franca wordt gezien, is niet de taal die door de meeste mensen als eerste taal wordt gesproken.

Noem de taal

- die op mondiale schaal wordt gezien als lingua franca;
- die door de meeste mensen als eerste taal wordt gesproken.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- Lingua franca: Engels.
- Meest gesproken eerste taal: Chinees / Mandarijn.

9. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 1, vraag 5

Oefenvraag examen 2022 tijdvak 1 – vraag 5

Hieronder staan drie uitspraken over globalisering.

Uitspraak 1: culturele globalisering leidt tot tegenreacties en herwaardering van nationale en regionale identiteiten.

Uitspraak 2: culturele grenzen zijn door migratie en culturele uitwisseling steeds moeilijker te trekken.

Uitspraak 3: economische globalisering verkleint de economische verschillen tussen gebieden en groepen mensen.

Geef voor elke uitspraak aan of die juist of onjuist is.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- Uitspraak 1: juist
- Uitspraak 2: juist
- Uitspraak 3: onjuist / juist

10. Aardrijkskunde HAVO 2018, tijdvak 1, vraag 1

Oefenvraag examen 2018 tijdvak 1 – vraag 1

Bron 1

De speelgoedfabrikant LEGO heeft eigenlijk de tijd tegen. Kinderen hebben computers, tablets en mobieltjes. [...]

Ondanks de ongunstige demografische ontwikkeling in Noordwest-Europa stijgen toch ook daar de verkoopaantallen. In Oost-Europa, de Verenigde Staten en China, groeit LEGO nog veel harder. De fabrieken waar de legostenen worden gemaakt, staan behalve in Denemarken ook in Hongarije, Tsjechië, Mexico en sinds 2017 ook in China. De locatie van de fabrieken heeft samen met innovatieve productontwikkeling zoals LEGO Mindstorms (waarbij lego-robots zelfgeprogrammeerd moeten worden) en LEGO Education bijgedragen aan het succes van de afgelopen jaren. [...]

Gebruik bron 1. Behalve een fabriek in Denemarken heeft LEGO nog twee fabrieken in Europa. Een van de redenen hiervoor is de nabijheid van het hoofdkantoor in Denemarken. Geef nog twee redenen waarom LEGO gekozen heeft voor de locaties van deze twee fabrieken.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- De fabrieken liggen in landen met relatief lage lonen.
- De fabrieken liggen in een deel van Europa met een relatief sterke economische groei.
- De fabrieken liggen in de Europese Unie.

11. Aardrijkskunde HAVO 2016, tijdvak 1, vraag 8

Oefenvraag examen 2016 tijdvak 1 – vraag 8

Een goed netwerk van (spoor)wegen is nog steeds een belangrijke voorwaarde voor landen om tot ontwikkeling te komen. Er is echter de laatste decennia ook een nieuw type infrastructuur in opkomst. Dit biedt de Afrikaanse landen kansen om tot ontwikkeling te komen. Welk type infrastructuur is dit?

Maximumscore 1 punt

Het juiste antwoord is:

- Digitale infrastructuur of voorbeelden daarvan zoals draadloze netwerken, internet, netwerken voor mobiele telefonie.

12. Aardrijkskunde HAVO 2018, tijdvak 2, vraag 1

Oefenvraag examen 2018 tijdvak 2 – vraag 1

Bron 1: Top 10 van de staalproducerende landen in 1985, 2000 en 2015

	1985		2000		2015	
	land	tonnen	land	tonnen	land	tonnen
1	Sovjet-Unie	154.668	China	128.500	China	803.830
2	Japan	105.279	Japan	106.444	Japan	105.152
3	Verenigde Staten	80.067	Verenigde Staten	101.824	India	89.582
4	China	46.794	Rusland	59.136	Verenigde Staten	78.916
5	West-Duitsland	40.497	Duitsland	46.376	Rusland	71.114
6	Italië	23.898	Zuid-Korea	43.107	Zuid-Korea	69.673
7	Brazilië	20.455	Oekraïne	31.767	Duitsland	42.678
8	Frankrijk	18.808	Brazilië	27.865	Brazilië	33.245
9	Polen	16.126	India	26.924	Turkije	31.517
10	Groot-Brittannië	15.722	Italië	26.759	Oekraïne	22.933

Gebruik bron 1. In de staalindustrie heeft tussen 1985 en 2015 global shift plaatsgevonden. Toon dit aan met bron 1.

Maximumscore 2 punten

Uit het antwoord moet blijken dat:

- Het aandeel in de staalproductie van centrumlanden (zoals Duitsland / Italië / Verenigde Staten / Frankrijk / Groot-Brittannië) tussen 1985 en 2015 is afgenomen.
- En het aandeel in de staalproductie in semi-perifere landen (zoals China / India) is toegenomen.

2. Aarde: samenhangen en verschillen op aarde

2.1 Natuurlijke verschijnselen aan het aardoppervlak en in de atmosfeer

13. Aardrijkskunde HAVO 2015, tijdvak 1, vraag 18

Oefenvraag examen 2015 tijdvak 1 – vraag 18

De golf die ontstond na de aardbeving was op volle zee nauwelijks merkbaar. Aan de kust veranderde deze echter in een alles verwoestende tsunami.

Leg dit uit. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 2 punten

Een juiste uitleg is:

- De (voorzijde van de) golf wordt bij de kust afgeremd (oorzaak).
- waardoor de golfhoogte toeneemt / het achterste deel van de golf het voorste deel inhaalt (gevolg).

Of

- De zeebodem loopt bij de kust op (oorzaak).
- Waardoor de (voorzijde van de) golf wordt afgeremd / de golfhoogte toeneemt (gevolg).

14. Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 2, vraag 12

Oefenvraag examen 2023 tijdvak 2 – vraag 12

Gebruik bron 7. Aan de oostkant van Badwater Basin ligt een grote puinwaaier.
Beschrijf aan de hand van drie exogene processen het ontstaan van deze puinwaaier.

Bron 7: een puinwaaier aan de rand van Badwater Basin

In Badwater Basin ligt een puinwaaier met een breedte van ongeveer vier kilometer. Deze puinwaaier heeft een oppervlakte van ongeveer 10 km² en er loopt een weg omheen.

Maximumscore 3 punten

Een juiste beschrijving moet onderstaande drie stappen bevatten:

- In de gebergten rondom Badwater Basin worden gesteenten door vertering en/of erosie afgebroken
- Het verweringsmateriaal wordt naar beneden getransporteerd
- Het verweringsmateriaal sedimenteert aan de rand van Badwater Basin

15. Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 1, vraag 11

Oefenvraag examen 2023 tijdvak 1 – vraag 11

De eilanden van de Azoren liggen in de Atlantische Oceaan bij de Midden-Atlantische Rug. [...] Gebruik bron 8. De bergen op de Azoren zijn vaak in de mist gehuld, terwijl het op zeeniveau onbewolkt is. Beschrijf in twee stappen het ontstaan van de wolk boven de berg in bron 8.

Bron 8: wolkvorming boven de berg Pico op het eiland Pico (Azoren)

Maximumscore 2 punten

Uit de beschrijving moet blijken dat:

- Vochtige (ocean)lucht gedwongen wordt te stijgen tegen de flanken van de berg
- waarbij de stijgende lucht kouder wordt / condenseert

16. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 8

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 8

Wijnkenners kunnen aan wijn proeven of wijndruiven zijn geteeld op een kalkhoudende bodem of op een bodem die bestaat uit verweringsmateriaal van graniet.

Geef aan

- tot welke hoofdgroep van gesteenten kalksteen behoort;
- waardoor graniet ontstaat.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- Sedimentgesteenten
- Uit het antwoord moet blijken dat graniet ontstaat door het (langzaam / ondergronds) stollen van magma.

Opmerking

Aan een antwoord waaruit blijkt dat graniet ontstaat bij het stollen van lava geen scorepunt toekennen.

17. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 15

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 1 – vraag 15

Geef aan tot welke hoofdgroep van gesteenten

- graniet behoort;
- zandsteen behoort.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- Graniet behoort tot de stollingsgesteenten.
- Zandsteen behoort tot de sedimentgesteenten.

18. Aardrijkskunde HAVO 2017, tijdvak 1, vraag 9

Oefenvraag examen 2017 tijdvak 1 – vraag 9

Bij de evenaar valt in Afrika veel meer neerslag dan bij de Kreeftskeerkring en de Steenbokskeerkring.

Leg het ontstaan van dit verschil in neerslag uit aan de hand van de overheersende luchtdruk bij de evenaar en de overheersende luchtdruk bij de keerkringen. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 2 punten

Een juiste uitleg is:

- Bij de evenaar overheerst lage luchtdruk en bij de keerkringen overheerst hoge luchtdruk (oorzaak).
- Waardoor bij de evenaar lucht stijgt en afkoelt / condensatie plaatsvindt (en veel neerslag ontstaat) en bij de keerkringen lucht daalt en opwarmt / wolken oplossen (en vrijwel geen neerslag ontstaat) (gevolg).

19. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 13

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 1 – vraag 13

De Volvo Ocean Race is de langste zeilwedstrijd ter wereld. [...]

Om de juiste koers te varen maken zeilers gebruik van de overheersende zee- en luchtstromen.

Stelling 1: zee- en luchtstromen verdelen warmte en koude over het aardoppervlak.

Stelling 2: zeestromen worden onder andere aangedreven door de wind.

Stelling 3: zeestromen draaien op het noordelijk halfrond tegen de wijzers van de klok in.

Geef voor elke stelling aan of die juist of onjuist is.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- Stelling 1 - juist
- Stelling 2 - juist
- Stelling 3 - onjuist

2.2 Kenmerken van de landschapszones op aarde en de veranderingen hierin

20. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 1, vraag 12

Oefenvraag examen 2022 tijdvak 1 – vraag 12

Veel graslanden zijn kwetsbaar voor verwoestijning.

Geef eerst een natuurlijke oorzaak waardoor graslanden steeds kwetsbaarder worden voor verwoestijning.

Leg vervolgens uit dat ook de mens kan bijdragen aan verwoestijning van graslanden.

Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 3 punten

Het juiste antwoord is:

- Een afname van de neerslag / toename van de verdamping / langere periodes met droogte kan tot verwoestijning leiden.

Een juiste uitleg is:

- Mensen / Boeren laten (te veel) vee op de graslanden grazen (oorzaak), waardoor de toch al schaarse vegetatie verdwijnt / bodemerosie optreedt / vocht minder goed vastgehouden wordt / de bodem minder vruchtbaar wordt (en verwoestijning kan optreden) (gevolg).

21. Aardrijkskunde HAVO 2011, tijdvak 2, vraag 14

Oefenvraag examen 2011 tijdvak 2 – vraag 14

Leg uit hoe uitbreiding van de veestapel in Centraal-Azië kan leiden tot verwoestijning.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 2 punten

Uit de uitleg moet blijken dat:

- Uitbreiding van de veestapel leidt tot overbegrazing / het verdwijnen van de vegetatie (oorzaak).
- Waardoor de bodem niet meer wordt vastgehouden / de wind vrij spel heeft (gevolg).

3. Ontwikkelingsland: gebiedskenmerken

3.1 Sociaalgeografische en fysisch-geografische kenmerken van Brazilië

22. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 2, vraag 21

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 2 – vraag 21

In 2014 werd in Brazilië het wereldkampioenschap voetbal gehouden.

Hiermee werd vanuit de culturele dimensie een stereotype van Brazilië als voetbalminnend land bevestigd.

Geef

- vanuit de culturele dimensie nog een ander stereotype van Brazilië;
- vanuit de dimensie natuur een stereotype van Brazilië.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- Uit het antwoord moet blijken dat het beeld van Brazilië (vanuit de culturele dimensie) voor veel mensen dat van dans, kleding, muziek en/of religie is.
- Uit het antwoord moet blijken dat het beeld van Brazilië (vanuit de dimensie natuur) voor veel mensen dat van (bedreigd) regenwoud is.

23. Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 2, vraag 22

Oefenvraag examen 2019 tijdvak 2 – vraag 22

Braziliaanse vrouwen in steden krijgen gemiddeld minder kinderen dan vrouwen op het platteland.
Geef hiervoor twee redenen.

Maximumscore 2 punten

Juiste redenen zijn:

- In steden is de arbeidsparticipatie van vrouwen hoger.
- In steden zijn vrouwen hoger opgeleid.
- In steden is meer sprake van modernisering / emancipatie.
- In steden krijgen vrouwen gemiddeld op latere leeftijd kinderen.

24. Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 2, vraag 18

Oefenvraag examen 2024 tijdvak 2 – vraag 18

De meeste ontbossing vindt plaats aan de randen van het Amazonegebied. Ook dieper in het tropisch regenwoud wordt het Amazonegebied toegankelijker gemaakt.

Beredeneer dat het toegankelijk maken van het Amazonegebied bijdraagt aan ontbossing.

Maximumscore 2 punten

Uit de redenering moet blijken dat:

- In het Amazonegebied nieuwe wegen worden aangelegd,
- zodat boeren en/of houtkappers makkelijker nieuw te ontginnen plekken kunnen bereiken / hun producten beter kunnen transporteren.

25. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 20

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 1 – vraag 20

Geef twee redenen waarom het in Brazilië moeilijk is om tot *good governance* te komen.

Maximumscore 2 punten

Juiste redenen zijn:

- De huidige bureaucratie / corruptie in Brazilië vormt een belemmering.
- De Braziliaanse overheid heeft (relatief) weinig (financiële) middelen om controle uit te oefenen.
- Brazilië is een groot / uitgestrekt / omvangrijk land (waardoor controle / handhaving moeilijk te realiseren is).

26. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 23

Oefenvraag examen 2022 tijdvak 2 – vraag 23

Door industrialisering in de eerste helft van de twintigste eeuw (1900 - 1950) werden de sociaal-economische verschillen tussen stad en platteland groter. Ook binnen de stad groeide de ongelijkheid.

Geef aan op welke manier deze ongelijkheid zichtbaar werd in de ruimtelijke opbouw van de stad.

Maximumscore 1 punt

Het juiste antwoord is:

- Uit het antwoord moet blijken dat het aantal favela's groeide / de favela's groter werden (terwijl de rijken in de meer welvarende buurten gingen wonen).

27. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 23

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 23

Mangrovebossen worden vaak gekapt om kuststroken toegankelijker te maken. Het kappen van mangrovebossen heeft echter negatieve gevolgen voor de biodiversiteit.

Geef twee andere negatieve gevolgen van het kappen van mangrovebossen.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Voorbeelden van juiste negatieve gevolgen zijn:

- Door het kappen van mangrovebossen neemt de kusterosie toe / wordt minder sediment vastgehouden.
- Door het kappen van mangrovebossen worden de golven van een tsunami / stormvloed niet meer gebroken.
- Door het kappen van mangrovebossen wordt minder koolstofdioxide uit de lucht gehaald.

Per juist negatief gevolg 1 punt

28. Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 2, vraag 24

Oefenvraag examen 2023 tijdvak 2 – vraag 24

Gebruik bron 18. Bron 18 laat een vegetatietype zien dat voorkomt langs delen van de Braziliaanse kust.

Geef

- de naam van dit type vegetatie;
- een voordeel van dit type vegetatie voor het kustbeheer in Brazilië.

Bron 18: vegetatie ten zuiden van de Allerheiligenbaai (deelstaat Bahia)

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Mangrove

Juiste voordelen zijn:

- De plantenwortels houden sediment vast / zorgen voor een stabiele kustlijn / afname van erosie (door golfwerking).
- Mangroven breken de kracht van een stormvloed / eventuele tsunami.

29. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 25

Oefenvraag examen 2022 tijdvak 2 – vraag 25

Stelling: de economie van Brazilië is gebaat bij een toename van de mondiale vraag naar grondstoffen.

Geef een argument

- voor deze stelling;
- tegen deze stelling

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Juiste argumenten voor de stelling zijn:

- De economie van Brazilië is al sterk gericht op grondstoffen en zal dus baat hebben bij een stijgende mondiale vraag.
- De prijzen van grondstoffen stijgen, zodat de Brazilië (dat al sterk gericht is op grondstoffen) daarvan kan profiteren.

Juiste argumenten tegen de stelling zijn:

- Grondstoffen leveren ten opzichte van producten / diensten weinig op.
- De grondstoffenhandel levert relatief weinig werkgelegenheid op.
- De grondstoffenhandel is vaak in handen van buitenlandse bedrijven. / De winst uit de grondstoffenhandel stroomt vaak af naar het buitenland.

30. Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 1, vraag 20

Oefenvraag examen 2019 tijdvak 1 – vraag 20

In Brazilië worden biobrandstoffen geproduceerd.
 Het gebruik van biobrandstoffen heeft voordelen en nadelen voor mens en natuur.
 Neem onderstaande tabel over op je antwoordblad.

	voordeel van het gebruik van biobrandstoffen	nadeel van het gebruik van biobrandstoffen
mens	<i>Het produceren van biobrandstoffen levert Brazilië inkomsten op.</i>	...
natuur

Vul de tabel verder in.

Maximumscore 3 punten

Het juiste antwoord is:

	voordeel van het gebruik van biobrandstoffen	nadeel van het gebruik van biobrandstoffen
Mens	Het produceren van biobrandstoffen levert Brazilië inkomsten op.	Juiste nadelen zijn: - Inheemse bevolkingsgroepen raken (door het kappen van tropisch regenwoud) hun leefgebied kwijt. - Voedselprijzen gaan omhoog. - Landbouwgrond wordt gebruikt voor de productie van biobrandstoffen in plaats van voor voedselgewassen.
Natuur	Een juist voordeel is: Bij het verbranden van biobrandstoffen komt (per saldo) minder CO ₂ vrij (dan bij het verbranden van fossiele brandstoffen).	Juiste nadelen zijn: - Voor het aanplanten van bijvoorbeeld oliepalm- of sojaplantages wordt tropisch regenwoud gekapt. - Plantages hebben een geringe biodiversiteit / soortenrijkdom.

31. Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 2, vraag 19

Oefenvraag examen 2019 tijdvak 2 – vraag 19

Brazilië heeft goede mogelijkheden voor het opwekken van hydroelectriciteit. Het opwekken van hydro-electriciteit kan echter ook een bedreiging zijn voor de culturele diversiteit in Brazilië.

Beredeneer dat het opwekken van hydro-electriciteit een bedreiging kan zijn voor de culturele diversiteit in Brazilië.

Maximumscore 2 punten

Een juiste redenering is:

- Voor het opwekken van hydro-electriciteit wordt voor de aanleg van stuwdammen tropisch regenwoud gekapt / het milieu aangetast, en dat gebeurt vaak in gebieden waar de lokale bevolking nog op traditionele wijze leeft / inheemse stammen wonen.

32. Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 19

Oefenvraag examen 2024 tijdvak 1 – vraag 19

Met welk begrip wordt het gedwongen afstaan van land van lokale boeren aangeduid?

Maximumscore 1 punt

Het juiste antwoord is:

- *land grabbing / landroof*

33. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 22

Oefenvraag examen 2022 tijdvak 2 – vraag 22

Rond 1900 groeide de export van onder andere suiker, koffie en rubber in Brazilië.
Beredeneer dat door de groei van deze export de sociale ongelijkheid in Brazilië toenam.

Maximumscore 2 punten

Een juiste redenering is:

- De opbrengsten van de export gingen voornamelijk naar de eigenaren van plantages / naar grootgrondbezitters, maar arbeiders / kleine boeren konden niet meeprofitieren van de toenemende rijkdom (waardoor de sociale ongelijkheid toenam).

34. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 17

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 1 – vraag 17

In het tijdschrift de Groene Amsterdammer stond over de uitbreiding van de teelt van sojabonen de volgende uitspraak:

"De Amazone is het Wilde Westen van Brazilië. Machtige heren beschermen hun belangen met hulp van *pistoleiros* (gewapende bandieten)."

Met een dergelijke karakterisering wordt een bepaald beeld van het Amazonegebied opgeroepen.

Geef aan

- met welk begrip een dergelijk beeld wordt aangeduid;
- wie in deze uitspraak bedoeld worden met de 'machtige heren'.

Maximumscore 2 punten

Een juiste redenering is:

- Mentaal beeld / stereotype.
- Grootgrondbezitters / corrupte politici / grote houthandelaren.

3.2 De sociaaleconomische positie van Brazilië in de regio en in de wereld

-

4. Leefomgeving: nationale en regionale vraagstukken

4.1 Overstromingen en wateroverlast in Nederland

35. Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 33

Oefenvraag examen 2024 tijdvak 1 – vraag 33

Een overstroming in de bovenloop van een rivier verkleint de kans op een overstroming in de benedenloop.

Leg dit uit. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 2 punten

Uit de uitleg moet blijken dat:

- Als in de bovenloop van een rivier een overstroming plaatsvindt water aan de rivier wordt onttrokken, (oorzaak)
- waardoor in de benedenloop de piekafvoer / het debiet lager wordt (en de kans op een overstroming in de benedenloop dus lager wordt). (gevolg)

36. Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 2, vraag 30

Oefenvraag examen 2024 tijdvak 2 – vraag 30

Vanaf de middeleeuwen werden delen van Nederland geschikt gemaakt voor de landbouw. Er werden bomen gekapt en sloten gegraven. Hierdoor werd regenwater ... 1 ... (langzamer / sneller) afgevoerd naar de rivieren. De vertragingstijd nam hierdoor ... 2 ... (af / toe) en de piekafvoeren werden ... 3 ... (hoger / lager). Het regiem van rivieren werd ... 4 ... (regelmatiger / onregelmatiger).

Neem de cijfers 1 tot en met 4 uit de tekst over en zet de juiste keuze erachter.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- 1 sneller
- 2 af
- 3 hoger
- 4 onregelmatiger

indien vier juiste antwoorden 2 punten

indien drie juiste antwoorden 1 punt

indien minder dan drie juiste antwoorden 0 punten

37. Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 30

Oefenvraag examen 2024 tijdvak 1 – vraag 30

De Watersnoodramp in 1953 ontstond door een combinatie van springtij en een zware noordwesterstorm. Deze natuurlijke omstandigheden leiden ook tegenwoordig nog tot een grote overstromingsdreiging in Nederland, vooral als de rivieren tegelijkertijd een hoge piekafvoer hebben.

Beschrijf waardoor de combinatie van deze drie natuurlijke omstandigheden tot een grote overstromingsdreiging in Nederland leidt. Ga in je beschrijving in op elk van de drie natuurlijke omstandigheden.

Maximumscore 3 punten

Uit de beschrijving moet blijken dat:

- De waterstand van de zee bij springtij hoger is dan bij een normale vloed
- en dat bij een (zware) noordwesterstorm zeewater voor de kust van Nederland opgestuwd wordt,
- waardoor rivieren hun water niet goed kwijt kunnen op zee (en dat is juist bij een piekafvoer noodzakelijk).

38. Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 2, vraag 26

Oefenvraag examen 2023 tijdvak 2 – vraag 26

Het regiem van de Rijn is de laatste decennia steeds onregelmatiger geworden. Dit wordt mede veroorzaakt door klimaatverandering.

Leg uit dat klimaatverandering tot een onregelmatiger regiem van de Rijn leidt.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 2 punten

Een juiste uitleg is:

- Door klimaatverandering wordt de kans op (extreme) droogte groter / neemt de neerslagintensiteit toe (oorzaak)
- waardoor de schommelingen tussen laagwater en piekafvoer groter worden (gevolg)

39. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 31

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 1 – vraag 31

Dijkverzwaringen worden zo veel mogelijk binnendijks gedaan en niet in de uiterwaarden.

Geef de reden waarom dijkverzwaringen zo veel mogelijk binnendijks worden gedaan.

Maximumscore 1 punt

Het juiste antwoord is:

- Uit het antwoord moet blijken dat het verzwaren van dijken in binnendijks gebied (in tegenstelling tot het verzwaren van de dijken in de uiterwaarden) niet ten koste gaat van de ruimte voor water / goede afvoer van water.

40. Aardrijkskunde HAVO 2017, tijdvak 1, vraag 28

Oefenvraag examen 2017 tijdvak 1 – vraag 28

Uitbreiding van de steden heeft de afgelopen 150 jaar bijgedragen aan een afname van de vertragingstijd in het stroomgebied van de Rijn.

Leg dit uit.

Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 2 punten

Uit de uitleg moet blijken dat:

- Door de uitbreiding van steden meer water over het oppervlak afstroomt / minder water de grond inzakt (oorzaak).
- Waardoor het water sneller in de rivier terechtkomt / korter in het stroomgebied wordt vastgehouden (gevolg).

41. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 2, vraag 25

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 2 – vraag 25

Menselijk handelen in stroomgebieden van rivieren heeft invloed op de vertragingstijd, het regiem en de afvoer van water.

Geef twee voorbeelden van menselijk handelen in stroomgebieden die geleid hebben tot een kortere vertragingstijd, een onregelmatiger regiem en een verhoogde piekafvoer.

Maximumscore 2 punten

Juiste voorbeelden zijn:

- verstening
- ontbossing
- kanalisatie
- ontwatering

per juist voorbeeld 1 punt

42. Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 1, vraag 32

Oefenvraag examen 2024 tijdvak 1 – vraag 32

De Watersnoodramp in 1953 veranderde het denken over waterveiligheid in Nederland en leidde tot de aanleg van de Deltawerken. Ook na 1995 veranderde het denken over waterveiligheid.

Geef aan

- waardoor in 1995 het denken over waterveiligheid veranderde;
- wat er toen veranderde in het denken over waterveiligheid.

Maximumscore 1 punt

Het juiste antwoord is:

- Uit het antwoord moet blijken dat in 1995 sprake was van (bijna-) overstromingen in het rivierengebied / de dijken in het rivierengebied op doorbreken stonden / een grootschalige evacuatie in het rivierengebied noodzakelijk was.
- Uit het antwoord moet blijken dat mensen zich bewuster werden van de overstromingsrisico's in het rivierengebied (en niet alleen in het kustgebied) / na 1995 het overheidsprogramma Ruimte voor de Rivier gestart werd.

43. Aardrijkskunde HAVO 2022, tijdvak 2, vraag 30

Oefenvraag examen 2022 tijdvak 2 – vraag 30

De laatste jaren zijn de werkzaamheden die hoorden bij het overheidsprogramma Ruimte voor de Rivier afgerond.

Wat was de aanleiding voor het overheidsprogramma Ruimte voor de Rivier?

Maximumscore 1 punt

Het juiste antwoord is:

- De (bijna-)overstromingen langs de grote rivieren (in 1993 en 1995 / midden jaren 90).

44. Aardrijkskunde HAVO 2024, tijdvak 2, vraag 32

Oefenvraag examen 2024 tijdvak 2 – vraag 32

Ten zuidoosten van Dordrecht ligt de Biesbosch. Een deel van de Biesbosch werd in de 19e eeuw inpolderd. In 2015 werd dat deel weer ontpolderd.

Geef twee redenen waarom de ontpoldering van de Biesbosch past binnen het integraal waterbeleid van de Nederlandse overheid.

Maximumscore 2 punten

Juiste redenen zijn:

- Er is sprake van een combinatie van waterbeheer met natuurontwikkeling.
- Bij het ontpolderen van de Biesbosch werken actoren met verschillende belangen samen (zoals waterschappen, boeren en natuurorganisaties).
- Het beheer is gericht op het vasthouden en/of bergen van water (zodat ook in tijden van droogte water beschikbaar is).

Per juiste reden 1 punt

45. Aardrijkskunde HAVO 2023, tijdvak 1, vraag 29

Oefenvraag examen 2023 tijdvak 1 – vraag 29

De afgelopen dertig jaar is het waterbeheer van Wetterskip Fryslân – net als in de rest van Nederland – steeds meer gericht op integraal waterbeleid.

Geef twee kenmerken van integraal waterbeleid.

Maximumscore 2 punten

Juiste kenmerken zijn:

- Bij integraal waterbeleid wordt rekening gehouden met verschillende actoren (zoals boeren, bewoners, recreanten en natuurverenigingen)
- Bij integraal waterbeleid wordt niet alleen rekening gehouden met het voorkomen van overstromingen, maar ook met droogte / de waterkwaliteit.

4.2 Ruimtelijke en sociaaleconomische vraagstukken van stedelijke gebieden

46. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 33

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 33

Demografische krimp in Den Helder is een risico voor de leefbaarheid in de stad.

Leg dit risico uit aan de hand van het begrip drempelwaarde. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Uit de uitleg moet blijken dat:

- door een afname van de bevolking (sommige) voorzieningen niet meer voldoende klanten zullen hebben (om te blijven bestaan) / de drempelwaarde niet meer halen, (oorzaak)
- waardoor winkels leeg komen te staan / het voorzieningenniveau achteruit gaat (en de leefbaarheid achteruitgaat). (gevolg)

47. Aardrijkskunde HAVO 2019, tijdvak 1, vraag 32

Oefenvraag examen 2019 tijdvak 1 – vraag 32

Om de leefbaarheid in aandachtswijken te verbeteren kunnen gemeentes aanpassingen doen in de woningvoorraad en in de openbare ruimte.

Geef voor elk van deze twee punten een aanpassing die gemeentes kunnen doen om de leefbaarheid in aandachtswijken te verbeteren.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Juiste aanpassingen in de woningvoorraad zijn:

- meer divers maken van de woningvoorraad
- aanpassen van de bestaande woningen aan de huidige wooneisen
- slopen van een deel van de oude woningen en deze vervangen door nieuwbouw- / koopwoningen

Juiste aanpassingen in de openbare ruimte zijn:

- overzichtelijker maken van de openbare ruimte
- toegankelijker maken van de openbare ruimte
- veiliger maken van de openbare ruimte

48. Aardrijkskunde HAVO 2013, tijdvak 2, vraag 29 en 30

Oefenvraag examen 2013 tijdvak 2 – vraag 29 en 30

Om de leefbaarheid in een wijk te verbeteren wordt vaak herstructurering toegepast.

Vraag 29: Beredeneer hoe door herstructurering de leefbaarheid in een wijk kan verbeteren.

In plaats van herstructurering kan ook gekozen worden om te investeren in de bewoners.

Mensen worden dan geschoold of aan een baan geholpen.

Vraag 30: Beredeneer dat dergelijke investeringen in mensen de leefbaarheid in een wijk toch niet hoeven te verbeteren.

Maximumscore 2 punten per vraag (voor zowel vraag 29 als 30)

Het juiste antwoord is:

Vraag 29:

Een juiste redenering is:

- Herstructurering kan leiden tot een meer gemengde bewonerssamenstelling.
- Waardoor er minder sprake is van concentratie van problemen / probleemgezinnen.

Vraag 30:

Uit de redenering moet blijken dat:

- Mensen na het afronden van een opleiding / na het krijgen van een baan er financieel op vooruit zullen gaan.
- Waarna ze de wijk zullen verlaten op zoek naar een betere woning.

5. Vaardigheden

5.1 Geografische benadering

49. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 4

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 4

Een groot deel van de migranten in Nederland bestaat uit arbeidsmigranten. Over de gevolgen van arbeidsmigratie voor de Nederlandse samenleving is veel discussie.

Beredeneer dat belangen vanuit twee verschillende dimensies met elkaar botsen in deze discussie.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- Enerzijds kunnen arbeidsmigranten een bijdrage leveren aan het aanvullen van een tekort aan personeel op de arbeidsmarkt, (economische dimensie)
- maar door een instroom aan arbeidsmigranten kan ervaren worden dat de nationale / regionale identiteit onder druk kan komen te staan. (sociaal-culturele dimensie)

Opmerking

Aan een antwoord dat bij de tweede deelscore ingaat op de druk op voorzieningen / de woningmarkt ook 1 scorepunt toekennen.

50. Aardrijkskunde HAVO 2025, tijdvak 1, vraag 11

Oefenvraag examen 2025 tijdvak 1 – vraag 11

In China is de wijnconsumptie sinds 1980 gestegen. Een van de redenen hiervoor is de toegenomen welvaart in China.

Geef voor deze gestegen wijnconsumptie in China een reden vanuit

- de sociaal-culturele dimensie;
- de demografische dimensie.

Maximumscore 2 punten

Het juiste antwoord is:

- Uit de reden vanuit de sociaal-culturele dimensie moet blijken dat in de Chinese samenleving verwestering / Amerikanisering plaatsvindt.
- Uit de reden vanuit de demografische dimensie moet blijken dat de bevolking in China de laatste decennia gegroeid is.

51. Aardrijkskunde HAVO 2021, tijdvak 1, vraag 8

Oefenvraag examen 2021 tijdvak 1 – vraag 8

In Afrika is de laatste decennia veel bos gekapt.

Geef drie redenen waarom in Afrika de laatste decennia veel bos gekapt is.

- één reden vanuit de economische dimensie;
- één reden vanuit de politieke dimensie;
- één reden vanuit de sociaal-culturele dimensie.

Maximumscore 3 punten

Het juiste antwoord is:

Juiste redenen vanuit de economische dimensie zijn:

- In arme Afrikaanse landen zijn inwoners voor hun brandstof / energie afhankelijk van hout.
- Met de verkoop van hout wordt geld verdiend.

Een juiste reden vanuit de politieke dimensie is:

- In een deel van de Afrikaanse landen heeft het tegengaan van / de controle op (illegaal) kappen van bos weinig prioriteit.

Een juiste reden vanuit de sociaal-culturele dimensie is:

- Veel landen in Afrika hebben een sterke bevolkingsgroei (waardoor de vraag naar (landbouw)grond groot is).

